

החוג להיסטוריה כללית, אוניברסיטת תל אביב

ציד המכשפות באירופה בעת החדשה המוקדמת - 0621-7020-01
 סמינר ב.א בהנחיית פרופ' תמר הרציג, דוא"ל: therzig@post.tau.ac.il
 סמסטר א' תשע"ט, יום ב' 16-12, גילמן 320.

האמונה במכשפות ובכישוף היתה והינה חלק מתפיסת העולם במרבית החברות האנושיות. אף על פי כן, רק באירופה שבין המאה ה-15 לשלהי המאה ה-17 הוצאו להורג עשרות אלפי בני-אדם באשמת כישוף וכריתת ברית עם השטן. ציד המכשפות שהתקיים באירופה בראשית העת החדשה הוא תופעה ייחודית וחריגה מבחינת היקפה בהיסטוריה העולמית; משום כך, מצויות השאלות הנוגעות לציד מכשפות זה במוקד המחקר ההיסטורי של העת החדשה המוקדמת. במסגרת סמינר זה, ננתח חיבורים דמונולוגיים וספרי הדרכה לשופטים במשפטי כישוף וכן תעודות מן המשפטים עצמם, ונסקור את המגמות הבולטות בהיסטוריוגרפיה של רדיפת המכשפות בראשית העת החדשה.

* דרישות קדם: שו"ת חברה, משטר ותרבות בעת החדשה המוקדמת.

* דרישות הקורס:

- השתתפות פעילה בדיונים, המבוססת על קריאת החובה הנדרשת בכל שיעור;
- הצגת רפרט בכיתה על אחד מהמאמרים המסומנים כמאמרים לרפרטים בסילבוס זה;
- הגשת עבודה מסכמת או עבודה סמינריונית בסוף הקורס (יש לבחור נושא ולתאם אותו עם המרצה עד ל-19.11.18, ולהגיש ראשי פרקים מתוכננים עד ל-17.12.18).

הבהרות חשובות:

- אי-עמידה באחת ממטלות הקורס תמנע מתן ציון סופי בקורס גם אם תוגש בסופו עבודה מסכמת או עבודה סמינריונית.
- סטודנטים שיעדרו מיותר משלושה שיעורים בלא אישור מחלה/מילואים לא יוכלו לקבל ציון בקורס.
- איחור לשיעורים (למעט מסיבות רפואיות/מילואים) יחשב כהעדרות; סטודנטים שיאחרו לקורס יותר מ-3 פעמים לא יוכלו לקבל בו ציון.
- ב"השתתפות בכיתה" הכוונה להשתתפות בדיון, אשר מבוססת על חומר הקריאה של הקורס. השתתפות המתבטאת בהבעת דעות, עמדות או תחושות בנושאים כלליים ואינה מעידה על בקיאות בחומר הקריאה של הקורס, לא תחושב לצורך מתן הציון הסופי.
- חומר הקריאה נסרק והועלה לאתר הקורס, למעט המקורות שיחולקו בכיתה והפריטים הביבליוגרפיים הזמינים באופן אלקטרוני דרך אתר הספרייה.

הנחיות בנוגע לכתיבת עבודות במסגרת הקורס:

בנושא הכישוף ורדיפת המכשפות קיים חומר רב מאד ברשת, בעברית ובשפות אחרות, אך לרוע המזל חלק גדול ממנו אינו מהימן מבחינה היסטורית. משום כך, אתם מתבקשים להתבסס בעבודותיכם וברפרטים שתציגו בכיתה על ספרות המחקר ועל ספרי העזר המופיעים בסילבוס זה או סרוקים באתר הקורס, וכן על אתרי האינטרנט שקישוריהם מופיעים באתר הקורס. בנוגע לספרים או למאמרים שאינם מופיעים בסילבוס ובאתר הקורס, **אנא בחרו אותי** האם הם מעודכנים ומהימנים לפני שאתם מתבססים עליהם. אין להתבסס על אתרים (כולל ויקיפדיה) שקישוריהם אינם מופיעים באתר הקורס.

- **שימו לב:** ספרם של ג'פרי ראסל וברוק אלכסנדר על ההיסטוריה של הכישוף, שתרגומו לעברית התפרסם בשנת 2008 אך הוא יצא לאור לראשונה לפני כשלושים שנה ונחשב כבר למיושן מאד, **אינו מאושר לשימוש בקורס זה**. ספרי עזר כלליים בנושא הכישוף ורדיפת המכשפות המומלצים לשימוש:

- Ankarloo, Bengt and Stuart Clark (eds.). *The Athlone History of Witchcraft and Magic in Europe*, 5 vols. London, 1999-2002.
- Bailey, Michael D. *Magic and Superstition in Europe: A Concise History from Antiquity to the Present*. Lanham, 2007.
- Behringer, Wolfgang. *Witches and Witch-Hunts: A Global History*. Cambridge, 2004.
- Golden, Richard M. (ed.). *The Encyclopedia of Witchcraft: The Western Tradition*, 4 vols. Santa Barbara, CA, 2006.
- Levack, Brian P. (ed.). *The Oxford Handbook of Witchcraft in Early Modern Europe and Colonial America*. Oxford, 2013 (rev. ed. published in 2014).

• סקירות קצרות על מצב המחקר שאפשר למצוא באתר הקורס:

- Fudge, Thomas A. "Traditions and Trajectories in the Historiography of European Witch Hunting," *History Compass* 4/3 (2006): 488–527.
- Midelfort, Erik H. C. "Witchcraft," in *Reformation and Early Modern Europe: A Guide to Research*, ed. David M. Whitford, 355-395. Kirksville, MI, 2008.

• אוספי מקורות ראשוניים בתרגום לאנגלית:

- Gibson, Marion (ed.) *Early Modern Witches: Witchcraft Cases in Contemporary Writing*. London, 2000.
- Kors, Alan Charles and Edward Peters (ed.). *Witchcraft in Europe, 400-1700: A Documentary History*, 2nd edition, revised by Edward Peters. Philadelphia, 2000.
- Lea, Henry Charles *Materials toward a History of Witchcraft*, ed. Arthur C. Howland with an introduction by George Lincoln Burr. 3 vols. New York, 1957. לא *חלק מקטעי המקורות בספר לא מתורגמים
- Levack, Brian P. (ed.). *The Witchcraft Sourcebook*. London, 2003.

• כתבי עת מומלצים:

- *Magic, Ritual, and Witchcraft* -- זהו כתב העת המרכזי בתחום --
כתבי עת רלוונטיים נוספים:
- *Church History*
- *Gender and History*
- *Journal of Early Modern History*
- *Sixteenth Century Journal*

תכנית הקורס

שבוע 1: מבוא

בראשית א-ג; שמות כ"ב; *הברית החדשה*, איגרת ראשונה אל טימותיאוס, ב'.

Laura Stokes, "Toward the Witch Craze," *The Oxford Handbook of Women and Gender in Medieval Europe*, ed Judith M. Bennett and Ruth Mazo Karras (Oxford, 2013), pp. 577-589.

שבוע 2: סופרסטיציו (superstition) וכשפים (sorcery)

Bernardino of Siena, "On Witchcraft and Superstition", in *Medieval Popular Religion, 1000-1500*, ed. John Shinnars (Toronto, 2008), pp. 267-270.

Michael D. Bailey, "Nocturnal Journeys and Ritual Dances in Bernardino of Siena," *Magic, Ritual and Witchcraft* 8 (2013), pp. 4-17.

שבוע 3: מחזיונות אלוהיים לכישוף (witchcraft)

Excerpts from Johannes Nider's *Formicarius*, in *Witchcraft in Europe, 400-1700: A Documentary History*, ed. Alan Charles Kors and Edward Peters, 2nd edition, revised by Edward Peters (Philadelphia, 2000), pp. 155-159.

Gábor Klaniczay, "Learned Systems and Popular Narratives of Vision and Bewitchment," in *Witchcraft Mythologies and Persecutions*, ed. Gábor Klaniczay and Éva Pócs in collaboration with Eszter Csonka-Takács (Budapest: Central European University Press, 2008), pp. 59-66.

רפראט:

Michael D. Bailey, "The Feminization of Magic and the Emerging Idea of the Female Witch in the Late Middle Ages," *Essays in Medieval Studies* 19 (2002), pp. 120-134.

שבועות 4-5: התפנית הדמונולוגית של המאה ה-15

Excerpts from the *Errores Gazariorum* (1437) and from Nicholas Jacquier, *A Scourge for Heretical Witches* (1458), in Kors and Peters, *Witchcraft in Europe, 400-1700*, pp. 159-162, 169-172.

Heinrich Institoris (Kramer), *The 'Malleus Maleficarum,'* ed. and trans. P. G. Maxwell-Stuart (Manchester and New York, 2007), pp. 41-79.

Kathrin Utz-Tremp, "The Heresy of Witchcraft in Western Switzerland and Dauphiné (Fifteenth Century)," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 6:1 (Summer 2011), pp. 1-10.

Hans Peter Broedel, "Fifteenth-Century Witch Beliefs," in *The Oxford Handbook of Witchcraft in Early Modern Europe and Colonial America*, ed. Brian P. Levack (Oxford, 2013), pp. 32-49.

רפראטים:

Walter Stephens, "Witches Who Steal Penises: Impotence and Illusion in *Malleus Maleficarum*," *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 28:3 (Fall 1998), pp. 495-529.

Wolfgang Behringer, "Detecting the Ultimate Conspiracy, or How Waldensians Became Witches," in *Conspiracies and Conspiracy Theory in Early Modern Europe: From the Waldensians to the French Revolution*, ed. Barry Coward and Julian Swann (Aldershot, 2004), pp. 13-34.

שבוע 6: "שבת המכשפות" והתעופה השטנית

Carlo Ginzburg, "Deciphering the Sabbath," in *Early Modern European Witchcraft: Centres and Peripheries*, ed. Bengt Ankarloo and Gustav Henningsen (Oxford, 1990), pp. 121-137.

Martine Ostorero, "The Concept of the Witches' Sabbath in the Alpine Region (1430-1440): Text and Context," in *Witchcraft Mythologies and Persecutions*, ed. Gábor Klaniczay and Éva Pócs in collaboration with Eszter Csonka-Takács (Budapest and New York, 2008), pp. 15-34.

רפראט:

Willem De Blécourt, "The Flying Witch: Its Resonance in the Sixteenth-Century Netherlands," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 11:1 (Summer 2016), pp. 73-93.

שבוע 7: אסונות, חרדות, וצייד מכשפות

Richard Kieckhefer, "Avenging the Blood of Children: Anxiety over Child Victims and the Origins of the European Witch Trials," in *The Devil, Heresy, and Witchcraft in the Middle Ages: Essays in Honor of Jeffrey B. Russell*, ed. Alberto Ferreiro (Leiden, 1998), pp. 91-109.

Wolfgang Behringer, "Climatic Change and Witch-Hunting: The Impact of the Little Ice Age on Mentalities," *Climatic Change* 43 (1999), pp. 335-351.

רפראט:

Johannes Dillinger, "Terrorists and Witches: Popular Ideas of Evil in the Early Modern Period," *History of European Ideas* 30 (2004), pp. 167-182.

שבוע 8: הריאליה של הכישוף: בין אמונות עממיות לקוגניציה

Edward Bever, "Current Trends in the Application of Cognitive Science to Magic," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 7:1 (Summer 2012), pp. 3-18.

Stuart Clark, "One-Tier History," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 5:1 (Summer 2010), pp. 84-90.

Rita Voltmer, "Behind the 'Veil of Memory': About the Limitations of Narratives," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 5:1 (Summer 2010), pp. 96-102.

רפראט:

Michael Ostling, "Babyfat and Belladonna: Witches' Ointment and the Contestation of Reality," *Magic, Ritual, and Witchcraft* 11:1 (Summer 2016), pp. 30-72.

שבוע 9: הדינמיקה של משפטי הכישוף

"The Prosecutions at Trier," in Kors and Peters, *Witchcraft in Europe, 400-1700*, pp. 308-318.

Lyndal Roper, *Witch Craze: Terror and Fantasy in Baroque Germany* (New Haven and London, 2004), pp. 44-81.

רפראט:

Luoise Nyholm Kallestrup, "Crossing Boundaries: Constructing the Witch in Early Modern Italy and Denmark," in *Prescritto e Proscritto: Religione e società nell'Italia moderna (secc. XVI-XIX)*, ed. Andrea Cicerchia, Guido Dall'Olio, and Matteo Duni (Rome, 2015), pp. 43-64.

שבועות 10-11: המכשפות: מגדר, גיל, מצב משפחתי ומעמד

Roper, *Witch Craze*, pp. 82-103.

Alison Rowlands, "Witchcraft and Old Women in Early Modern Germany," *Past and Present* 173 (November 2001), pp. 50-89.

Eva Labouvie, "Men in Witchcraft Trials: Towards a Social Anthropology of 'Male' Understandings of Magic and Witchcraft," in *Gender in Early Modern German History*, ed. Ulinka Rublack (Cambridge, 2002), pp. 49-70.

רפראטים:

Edward Bever, "Witchcraft, Female Aggression, and Power in the Early Modern Community," *Journal of Social History* 35 (2002): 955-88.

Stuart Clark, "Inversion, Misrule and the Meaning of Witchcraft," *Past and Present* 87 (May 1980), pp. 98-127.

שבוע 12: כישוף ואיחוז שטני

"The Salem Witchcraft Trials (1692)," in Kors and Peters, *Witchcraft in Europe, 400-1700*, pp. 220-229.

David Harley, "Explaining Salem: Calvinist Psychology and the Diagnosis of Possession," *American Historical Review* 101:2 (April 1996), pp. 307-330.

רפראט:

Sarah Ferber, "Demonic Possession, Exorcism, and Witchcraft," in *The Oxford Handbook of Witchcraft in Early Modern Europe and Colonial America*, ed. Brian P. Levack (Oxford, 2013), pp. 575-592.

שבוע 13: מתנגדי הרדיפות ודעיכתן

Lyndal Roper, "'Evil Imaginings and Fantasies': Child-Witches and the End of the Witch Craze," *Past and Present* 167 (2000): 107-139.

רפראט:

Matteo Duni, "Doubting Witchcraft: Theologians, Jurists, Inquisitors during the Fifteenth and Sixteenth Centuries," *Studies in Church History* 52 (2016), pp. 203-231.